

Actualitatea teologică a Sfântului Maxim Mărturisitorul

1. Considerații generale.

Gândirea Sfinților Părinți ai Bisericii, a tuturor Sfinților Părinți pe care Biserica îi cinstește ca atare, are caracteristica de a fi mereu actuală. Aceasta, pentru mai multe motive.

Primul este acela că Sfinții Părinți, chiar atunci când, de exemplu pentru a răspunde ereziilor, dezvoltă o gândire subtilă, ei nu se dedau niciodată unei speculații gratuite și abstracte. Gândirea lor este întotdeauna impusă de necesități vitale legate de viața Bisericii. De exemplu, atunci când resping o erezie, ei nu combat numai o idee, ci un ansamblu de erori care denaturează credința și-i separă de Biserică pe cei care aderă la ele și prin aceasta, ele compromit deci mântuirea unui anumit număr de credincioși.

În al doilea rând, gândirea lor este înscrisă în Tradiția Bisericii, care nu este numai un curent de gândire continuu ci și un flux neîntrerupt al Vieții din sânul Bisericii de la începuturile sale.

În al treilea rând, gândirea lor rămâne aproape de sursele evanghelice și ea are deci caracterul concret, viu și mereu actual al Cuvântului lui Dumnezeu, așa cum este el redat în Sfintele Scripturi.

În al patrulea rând, gândirea Sfinților Părinți nu vine doar din mintea lor, ci și din inima lor ; ea este expresia propriei lor experiențe de viață, ceea ce îi conferă un caracter trăit și așadar viu, ce poate avea ecou în propria viață a fiecărui auditor și a fiecărui cititor, întrucât experiența duhovnicească este o experiență în același timp personală și universală, căci în profunzimea ei întâlnim omul adevărat în comuniune cu toată natura umană.

În al cincilea rând, experiența duhovnicească a Părinților Bisericii, care se reflectă în opera lor, este o experiență întemeiată pe Hristos care « este același ieri și astăzi și în veci » (Evrei 13, 8) și însuflețită de Duhul Sfânt care este deopotrivă inspiratorul gândirii lor și nu doar « dătător de viață » ci, așa cum spunea Sfântul Irineu de Lyon, El este și « întineritor », adică izvor al unei veșnice tinereți.

Gândirea Sfântului Maxim Mărturisitorul, care este astăzi unanim recunoscut ca fiind unul dintre cei mai mari Părinți și învățători ai Bisericii, deține în mod evident toate aceste caracteristici, dar ea are și anumite caracteristici deosebite care întăresc dimensiunea ei de actualitate.

Înainte de a justifica acest lucru, aș vrea mai întâi să notez faptul că de-a lungul secolului trecut și al acestor ultime decenii în mod special, opera Sfântului Maxim Mărturisitorul a reprezentat obiectul unui număr considerabil de studii (în jur de 1 500). Cu certitudine, nu toate sunt referitoare la însăși gândirea Sfântului Maxim (multe dintre ele referindu-se la identificarea și editarea scrierilor sale) ; cele mai multe dintre ele totuși sunt cu privire la diferite aspecte ale gândirii sale, fiecare dintre ele dând adesea loc mai multor studii. Aceasta se explică prin faptul că opera Sfântului

Maxim acoperă toate aspectele teologiei creștine în sens larg : triadologie, hristologie, pnevmatologie, cosmologie, antropologie, spiritualitate, eclesiologie, exegeză... Deși foarte bogată prin subiectele pe care le abordează și oferind din acest punct de vedere multe posibilități de studii, opera Sfântului Maxim Mărturisitorul nu are o dimensiune foarte mare : ea este cuprinsă în două volume din *Patrologia greacă* a lui Migne, ceea ce este puțin dacă o comparăm cu operele multor alți Sfinți Părinți. Cu toate acestea, gândirea Mărturisitorului are caracteristica de a fi de o densitate excepțională și de a se exprima adesea prin intermediul unui stil complicat (mai ales din pricina lungimii frazelor) și a unor concepte complexe, cu sensuri adesea multiple. Acest ultim motiv deschide deseori poarta unei multitudini de interpretări, de reinterpretări și de re-expuneri sub diferite unghiuri. Numai singurele noțiuni de *logos*, *tropos* sau *energeia* de exemplu, au prilejuit apariția a numeroase studii iar viitorul rămâne deschis unei multitudini de alte abordări și unor dezbateri asupra respectivei lor pertinente.

Dacă părăsim domeniul considerațiilor generale, putem găsi destul de ușor, pentru a argumenta actualitatea gândirii Sfântului Maxim, aspecte care oferă răspunsuri deosebit de pertinente la întrebări care se pun în zilele noastre în mod stringent, atât în lume cât și în Biserică.

2. Actualitate¹ în cadrul dialogului dintre Biserica Ortodoxă și Biserica Romano-Catolică.

Întrucât conferința mea are legătură cu publicarea în limba română, la Editura *Doxologia* a Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, a cărții mele intitulată *Sfântul Maxim Mărturisitorul, mediator între Orient și Occident*, aș vrea să încep prin evocarea actualității temelor abordate în această carte.

După cum știm, în timpul ultimilor treizeci de ani de viață, Sfântul Maxim a avut de luptat împotriva a două erezii asemănătoare una cu alta : monoenergismul și monotelismul, care negau credința ortodoxă în cele două lucrări și cele două voințe ale lui Hristos corespunzând celor două naturi ale Sale, divină și umană. Mai mulți împărați ai Bizanțului au contribuit la promovarea acestor erezii din motive politice și au fost susținuți de către toți patriarhii răsăriteni. În papa Romei și-a găsit atunci Sfântul Maxim principalul susținător și la Roma s-a refugiat el între 646 și 651. Între 628 și 646 Sfântul Maxim locuise în Africa de Nord, în apropiere de Cartagina, într-o regiune al cărei episcop fusese Fericitul Augustin. Aceste circumstanțe au făcut ca Sfântul Maxim să fie unul dintre puținii Sfinți Părinți greci care au avut contact direct și relații strânse cu Biserica Romei și care a putut avea acces la o cunoaștere directă a teologiei sale, a antropologiei și a eclesiologiei sale. Nu putem considera că a fost influențat de către acestea ; cu toate acestea, multe pasaje din opera sa dau mărturie despre luări de poziție legate de anumite aspecte ale lor, și aceste luări de poziție se descoperă a fi deosebit de interesante, încă și astăzi, în cadrul relațiilor dintre Biserica Ortodoxă și Biserica Romano-Catolică. Dialogul între aceste două Biserici a fost și rămâne caracterizat, din

¹ A gândirii Sfântului Maxim Mărturisitorul.

partea Bisericii Ortodoxe, când printr-o atitudine excesiv de dură, marcată de refuzul de a vedea ceea ce poate apropia, când printr-o atitudine excesiv de liberală, marcată de o minimizare a divergențelor. Asupra multor puncte problematice, poziția Sfântului Maxim permite fondarea unei atitudini deschise, înaintând în direcția Bisericii latine până în punctul unde este posibil să se înainteze, dar de asemenea păzind apoi frontiera în punctul a cărui depășire ar dăuna credinței ortodoxe.

a) Mai întâi de toate, referitor la problema *Filioque* care este unul din principalele puncte de divergență dogmatică dintre Biserica Ortodoxă și confesiunile creștine occidentale, Sfântul Maxim se arată dispus să accepte formula anumitor teologi latini ai epocii sale potrivit căreia « Duhul purcede și din Fiul », o formulă al cărei echivalent îl putem găsi și la Sfântul Chiril al Alexandriei. El pune totuși limitele unei înțelegeri acceptabile a acestei formule : ea nu este compatibilă cu credința ortodoxă, spune el, decât dacă exclude orice conotație causală, altfel spus dacă nu semnifică faptul că Fiul este de asemenea cauza Sfântului Duh, a cărui singură cauză este Tatăl, și dacă este înțeleasă ca un echivalent al formulei « Duhul iese prin Fiul », altfel spus Se manifestă și este dat de către El. Sfântul Maxim se alătură aici părerii tuturor Sfinților Părinți greci (dar și a Sfinților Părinți latini ca Sfântul Ambrozie al Milanului sau Sfântul Ilarie de Poitiers) potrivit căreia « prin Fiul » are un sens iconomic (*ad extra*). Cu toate acestea, după Sfântul Grigorie al Nisei, el sugerează că această expresie poate avea de asemenea un sens teologic în sens strict : acela al unei manifestări în însuși sânul Sfintei Treimi (*ad intra*), această manifestare fiind cea a energiilor divine mergând de la Tatăl la Duhul prin intermediul Fiului. Această interpretare deschide poarta posibilității pentru teologia latină de a păstra ideea purcederii Duhului Sfânt din Tatăl « prin Fiul » și chiar « și din Fiul », dar dându-i un sens iconomic sau un sens energetic compatibil cu credința ortodoxă. În același timp ea închide poarta interpretării eterodoxe, ale cărei rădăcini le găsim în lucrarea *De Trinitate* a Fericitului Augustin și pe care Biserica latină a început să o adopte oficial la sinodul de la Aix-la-Chapelle² în anul 809 păstrând-o până în zilele noastre, potrivit căreia Fiul ar fi deopotrivă cauza Duhului Sfânt.

b) În continuare, referitor la problema păcatului strămoșesc, legat de care antropologia latină a dezvoltat începând cu Fericitul Augustin, teoria sa despre păcatul originar (pe care Biserica Ortodoxă nu o acceptă), Sfântul Maxim prezintă de asemenea o poziție interesantă pentru dialogul actual, poziție care, ca și în cazul subiectului evocat anterior (*Filioque*), se arată deschisă dar pune și o frontieră. Contrar unui anumit număr de Părinți răsăriteni (ale căror poziții au fost prezentate cu insistența de către J. MEYENDORFF în lucrarea sa *Inițiere în teologia bizantină*), Sfântul Maxim acceptă să includă în moștenirea păcatului strămoșesc o anumită înclinare spre păcat, legată de o decădere a voinței (θέλησις) în liberul arbitru (γνώμη și προαίρεσις) corelată cu o slăbire a pasibilității³ ; dar în același timp el refuză să admită ideea că oamenii moștenesc păcatul primului om și vina lui și că ar exista ceea ce numim în scolastică un « păcat al naturii » : urmând linia tuturor Părinților greci, el consideră că păcatul este

² Actualul oraș Aachen din Germania.

³ Stare a celui care este capabil să resimtă senzații de plăcere sau de suferință. Caracteristică a corpurilor care sunt susceptibile de a resimți plăcerea sau suferința.

întotdeauna personal și rămâne legat de persoana care l-a comis, și că ceea ce se transmite din generație în generație începând de la Adam, nu este greșeala primului om și nici vinovăția ce-i este asociată, ci sunt numai efectele păcatului strămoșesc: pasibilitatea, corupția și moartea.

c) În sfârșit, în ceea ce privește problema primatului papal – care este astăzi principalul subiect de dialog între Biserica Catolică și Biserica Ortodoxă și pe care recentele întâlniri ale Comisiei mixte de dialog îl fac deosebit de actual – Sfântul Maxim insistă puternic pentru a-l recunoaște în contextul specific al lui personal și cel al epocii sale (și care rămâne în mod global cel al primului mileniu creștin) ; dar el insistă la fel de puternic asupra presupuzițiilor și a condițiilor sale și anume, în primul rând ca papa să mărturisească credința ortodoxă și în al doilea rând ca el să-și exercite primatul în cadrul sinodalității stabilite de către Sfinții Apostoli, sinoadele ecumenice și Părinții Bisericii în primele secole, acel primat al primului mileniu creștin și care a rămas până astăzi cel al Bisericii Ortodoxe.

3. Actualitate⁴ în cadrul dialogului dintre Biserica Ortodoxă și Bisericile necalcedoniene.

Gândirea teologică a Sfântului Maxim care, după cum tocmai am văzut, are un interes aparte în cadrul dialogului teologic dintre Biserica Ortodoxă și confesiunile creștine occidentale, are un interes la fel de mare în cadrul dialogului actual dintre Biserica Ortodoxă și Bisericile necalcedoniene. Încă înainte de a combate ereziile monoenergistă și monotelită, și chiar în timpul acestei lupte care l-a preocupat timp de aproape treizeci de ani ai vieții sale pământești, Sfântul Maxim a combătut erezia monofizită. În discuțiile și acordurile teologice care au avut loc în cursul acestor ultime decenii între Biserica Ortodoxă și diferitele Biserici necalcedoniene, a existat din păcate o relativizare a caracterului eretic – deși acesta a fost declarat de către mai multe sinoade ecumenice și de numeroși Părinți cu autoritate ai Bisericii - al hristologiei lui Sever de Antiohia, pe care rămâne fondată în cea mai mare parte hristologia Bisericii necalcedoniene. Un Proiect de unire, elaborat în cursul întâlnirilor Comisiei mixte de dialog în 1989, 1990 și 1993 la Chambésy (în Elveția), a fost semnat între Bisericile Ortodoxe și Bisericile necalcedoniene, proiect care se bazează în întregime pe utilizarea terminologiei hristologice a Sfântului Chiril. Totuși, această terminologie, care sub pana Sfântului Chiril este total ortodoxă, când ne referim la înțelegerea ei, a făcut obiectul unei reinterpretări din partea hristologiei monofizite. Luată în considerare în ea însăși, ea este deci purtătoare de ambiguități de care Proiectul de unire a căutat să profite pentru a stabili un acord care maschează divergențele de fond. Pentru acest motiv, concluziile Proiectului de unire nu pot fi acceptate în această formă din punct de vedere al credinței ortodoxe, iar discuțiile trebuie continuate. Pentru a purta aceste discuții și pentru a aprecia relevanța concluziilor lor, hristologia Sfântului Maxim Mărturisitorul rămâne o referință sigură, o cârmă stabilă și o ancoră solidă pentru credința ortodoxă, nu numai

⁴ Actualitatea gândirii Sfântului Maxim Mărturisitorul.

pentru că a explicat de o manieră riguroasă și precisă hristologia Sinodului ecumenic de la Calcedon care exprimă credința Bisericii, ci și pentru că propune o exegeză ortodoxă a gândirii Sfântului Chiril și a conceptelor pe care aceasta le utilizează, într-o sinteză pe care patrologii o numesc uneori « neocalcedonism » și care stabilește clar continuitatea gândirii Sfântului Chiril și a dogmei de la Calcedon.

4. Interes actual⁵ pentru aprofundarea credinței ortodoxe.

Este totuși important de notat faptul că gândirea teologică a Sfântului Maxim, în aspectele care tocmai au fost evocate, nu prezintă interes numai în cadrul discuțiilor teologice ale Bisericii Ortodoxe cu alte confesiuni creștine, occidentale sau orientale, ci și pentru însăși Biserica Ortodoxă, în măsura în care aceste discuții permit Bisericii Ortodoxe să-și aprofundeze și să-și precizeze credința. Aproape toată reflecția hristologică a Sfântului Maxim s-a dezvoltat în cadrul luptei sale împotriva monofizismului și împotriva avatarurilor lui care sunt monoenergismul și monotelismul. Ori, la fel cum lupta împotriva ereziilor trinitare permisesse Părinților, prin respingerile lor, să precizeze credința ortodoxă, scrierile Sfântului Maxim, care din exterior par a fi scrieri polemice, au permis Bisericii Ortodoxe să-și explicitizeze și să-și precizeze în mod considerabil credința în materie de hristologie. Dezvoltările teologice ale Sfântului Maxim referitoare la cele două naturi ale lui Hristos și singurul Său ipostas, la relațiile dintre natură și ipostas, la noțiunea de « ipostas compus », la cele două voințe ale lui Hristos dar și la natura voinței (θέλησις) și legătura sa cu liberul arbitru (dispoziția de a voi [γνώμη] și alegerea liberă [προαίρεσις]), referitoare la natura libertății, la cele două energii ale lui Hristos dar și la noțiunea de energie în general, sunt și astăzi esențiale pentru a înțelege în profunzime hristologia și antropologia ortodoxă. Sfântul Maxim rămâne încă și azi un maestru de nedepășit și doar urmând școala sa putem cu adevărat înțelege, pe atât cât sunt ele accesibile rațiunii umane, alcătuirea Cuvântului întrupat și alcătuirea naturii și a persoanelor umane, pentru că printre Sfinții Părinți el este cel care oferă asupra acestui subiect expunerile cele mai precise, cele mai riguroase și cele mai profunde (sinteza Sfântului Ioan Damaschin, care este adesea luată ca referință, fiind mult inspirată de gândirea Sfântului Maxim).

În afara aprofundării și a precizării excepționale pe care Sfântul Maxim le aduce acestor noțiuni de natură, persoană, voință și libertate, el aduce și un anumit număr de lămuriri referitoare la câteva subiecte asupra cărora gândirea patristică rămâne de altfel tăcută și fața de care omul contemporan, pus în fața provocărilor gândirii moderne raționale și secularizate, resimte o nevoie legitimă de explicație.

Voi evoca doar două dintre ele: tema fecioriei Maicii Domnului și natura îndumnezeirii.

a) Zămislirea lui Hristos dintr-o mamă rămasă fecioară este admisă ca articol de credință și este prezentată referitor la Maica Domnului ca o calitate a acesteia, fără însă

⁵ Al gândirii Sfântului Maxim Mărturisitorul.

ca acest fapt să găsească o explicație coerentă în cadrul dogmei hristologice. Printre Sfinții Părinți, numai Sfântul Maxim propune o astfel de explicație : după el, nașterea dintr-o Mamă rămasă fecioară era condiția pentru ca Hristos să rămână liber față de urmările păcatului strămoșesc care se transmit în mod inevitabil la tot omul prin sexualitate, altfel spus pentru ca la El pasibilitatea, corupția și moartea să nu fie o necesitate care se impune, ci stări inerente naturii umane căzute pe care El o asumă în mod liber și voluntar. Această asumare liberă și voluntară a pasibilității, a corupției și a morții este una din condițiile puterii pe care Hristos o are asupra lor și care-I permite să elibereze în El natura umană (se vor găsi în capitolul despre « ereditatea adamică » din cartea mea *Sfântul Maxim Mărturisitorul, mediator între Răsărit și Apus* numeroase reflecții suplimentare ale Sfântului Maxim asupra acestui subiect).

b) În ceea ce privește natura îndumnezeirii, Sfântul Maxim propune de asemenea o explicație pe care nu o găsim nicăieri în altă parte, pentru a justifica în mod coerent faptul că natura umană poate fi îndumnezeită fără a-și pierde astfel esența, altfel spus că omul poate deveni dumnezeu fără a înceta să fie om. Sfântul Maxim recurge pentru aceasta la noțiunile de *logos* și de *tropos* cărora le dă un sens aparte, care este adesea rău înțeles de către comentatori, întrucât aceste două noțiuni pot să îmbrace, în funcție de context, sensuri foarte diferite. Pe scurt, Sfântul Maxim explică că-n îndumnezeire, natura umană accede prin har la un mod de existență (τρόπος ὑπόρξεως) supranatural diferit de modul său de existență natural, *logos*-ul naturii, altfel spus aici esența sa (οὐσία) rămânând în acest timp neschimbată. Această distincție dintre *logos* - fix și invariabil care definește *ce este* o ființă - și *tropos* - subiect al variației, schimbării sau inovării, care definește *cum este* această ființă -, poate avea aplicații și în alte domenii, de fiecare dată atunci când o natură este « lucrătoare sau lucrată mai presus de propria sa lege », ca de exemplu în cazul minunilor când anumite lucruri își schimbă starea rămânând în același timp ele însele în ceea ce privește natura lor.

Depășind cadrul problemelor interne teologiei, aș vrea să abordez acum câteva centre de interes ale gândirii Sfântului Maxim în raport cu unele probleme care se pun în mod special omului contemporan.

5. Un răspuns dat omului contemporan care a pierdut sau nu percepe deslușit sensul vieții sale.

Gândirea Sfântului Maxim oferă mai întâi de toate, din mai multe puncte de vedere, un răspuns dat omului modern care a pierdut sau nu percepe deslușit sensul vieții sale.

Două noțiuni din gândirea maximiană sunt foarte importante în această privință : cele de *logos* și de *tropos*, luate însă în sensuri diferite față de cele evocate anterior.

Logosul naturii umane este ceea ce o definește pe aceasta potrivit proiectului divin, spre atingerea finalității sau a scopului pe care i le-a dat Dumnezeu de la început, astfel încât ea să-și găsească împlinirea în El. Sfântul Maxim înțelege perfecțiunea naturii umane ca pe un scop deja realizat, dar numai în mod potențial sau ideal după ideea-voie a lui Dumnezeu ; această perfecțiune a naturii corespunde deci unui ideal de realizare

sau de împlinire a ei înseși pe care îl poartă și spre care tinde, și care este îndumnezeirea. După Sfântul Maxim, omul a fost creat având în alcătuirea lui naturală pornirea și toate capacitățile care să-i permită să atingă această finalitate, capacitățile acestea fiind orientate în mod natural și dinamic spre ea. Temporalitatea existenței sale și pornirea, departe de a fi pentru el pecetea ale decăderii și ale imperfecțiunilor (după cum socoteau origeniștii urmând linia gândirii platoniciene), îi sunt date pentru a umple distanța (διάστασις) și intervalul (διάστημα) care-l separă de această finalitate.

Potrivit Sfântului Maxim, sensul naturii umane – un sens foarte elevat întrucât el corespunde, în finalitatea sa, îndumnezeirii – este deci înscris în mod obiectiv în natura umană pe care fiecare persoană o poartă. Rămâne însă în sarcina persoanei să-și dea seama de aceasta; și depinde de liberul său arbitru (dispoziția de a voi [γνώμη] și alegerea [προαίρεσις]), ca să consimtă personal la cele spre care natura sa o face să tindă, să-și conformeze modul său de existență (pe care Sfântul Maxim îl numește *tropos*) – adică dispozițiile sale, stările, gândurile, comportamentele sale și faptele sale personale – cu *logosul* naturii sale, o încercare ce ține de asceză (în sens larg) în conlucrare (συνεργία) cu harul.

Majoritatea Sfinților Părinți – și Sfântul Maxim de asemenea, într-o anumită măsură – expun aproape aceleași idei recurgând la noțiunile de chip și de asemănare: omul, care prin natură este după chipul lui Dumnezeu, are menirea în această lume să ducă acest chip, care este un ansamblu de potențe, la asemănarea efectivă cu Dumnezeu. Dar Sfântul Maxim reînnoiește aici maniera de a exprima sensul vieții umane, ceea ce face și prin noțiunile de *a fi* (εἶναι), de *a fi bine* (εὖ εἶναι) și de *a fi întotdeauna bine* (ἀεὶ εὖ εἶναι), asupra cărora nu am timpul necesar să mă opresc aici, dar pe care le-am analizat în altă parte.

6. Un răspuns la ispitierea omului modern de a-și scurta viața.

În legătură cu noțiunile precedente, gândirea Sfântului Maxim oferă deopotrivă un răspuns la ispitierea omului modern de a-și scurta viața, un subiect pe care l-am abordat în ultima mea carte *Sfârșit creștinesc vieții noastre, fără durere, fără rușinare...*

Omul modern nereligios, datorită unei false concepții despre libertatea lui, are deseori tendința de a voi să fie stăpânul vieții sale biologice și deci deopotrivă al morții sale. Aceasta se manifestă deseori, în fapte, prin ispitierea sinuciderii sau ispitierea eutanasiilor, două practici care tind să ia amploare în zilele noastre și care nu sunt neglijabile, având în vedere faptul că în lume o persoană se sinucide la fiecare patruzeci de secunde.

Referitor la acest subiect trebuie să revenim la noțiunile de distanță (διάστασις) și interval (διάστημα) evocate anterior. Sfântul Maxim consideră că Dumnezeu a dat fiecărei persoane o viață cu o durată determinată, ce poate fi reprezentată sub forma unei distanțe de parcurs, și care este cea a unui interval între începutul și sfârșitul vieții. Datoria omului este pe de o parte, de a-și respecta viața ca dar al lui Dumnezeu și pe de alta parte, de a o vedea ca pe un drum de parcurs până la capăt, pentru a-și îndeplini desăvârșit misiunea. Ultimele etape ale acestui drum - capătul acestei distanțe, sunt adesea cele mai importante și sunt determinante pentru intrarea în viața veșnică în

Dumnezeu: de multe ori ele sunt etape ale pocăinței și ale împăcării cu Dumnezeu și cu oamenii, ale refacerii unei unități între oameni și cu Dumnezeu pe care Sfântul Maxim o consideră ca fiind un element extrem de important al vieții duhovnicești, pentru că este un constituent esențial al iubirii, cea mai înaltă virtute creștină, cea care-l face cel mai mult pe om să se asemene cu Dumnezeu.

Sfântul Maxim ne aduce aminte cu profunzime că timpul vieții și pornirea legată de energia întregii lui ființe îi sunt date omului pentru ca el să umple intervalul care-l separă de Dumnezeu la începutul existenței sale, și nu pentru altceva. De aceea, fiecare gând, fiecare faptă a vieții omului din oricăre clipă a acesteia trebuie să contribuie la apropierea persoanei de Dumnezeu, altminteri omul nu-și îndeplinește misiunea lui ontologică. Și în acest scop, fiecare minut și fiecare secundă ale vieții sunt importante, iar aceasta până la ultimele pe care ni le-a dat Dumnezeu.

7. Un ajutor prețios pentru omul modern prins între ispita plăcerii și greutatea suferinței.

Gândirea Sfântului Maxim oferă de asemenea un ajutor deosebit de prețios pentru omul modern prins între ispita plăcerii și greutatea suferinței.

Sfântul Maxim are despre patimi o concepție cu totul originală. Să ne reamintim că patimile sunt toate formele de atașament față de sine însuși și față de lume, pe care toată tradiția ascetică ne recomandă să le combatem și să le eliminăm, cu ajutorul harului lui Dumnezeu, căci ele ne îndepărtează de Dumnezeu, iar prin aceasta și de adevărata noastră ființă și de aproapele nostru în realitatea sa cea mai autentică, ambele avându-și temeiul lor în Dumnezeu.

Potrivit Sfântului Maxim, patimile, care sunt foarte numeroase, își au toate originea în două tipuri de atitudine: atracția față de plăcere, pe de o parte și repulsia față de suferință, pe de cealaltă parte. Aceste două atitudini și patimile ce decurg din ele îl supun pe om unei veritabile sclavii și unei permanente decepții (pentru că oricărei plăceri îi urmează o durere), în timp ce el chiar crede adesea că și-a găsit libertatea și fericirea în ele.

După Sfântul Maxim, numai prin Hristos și în Hristos putem fi eliberați de atracția plăcerii (pe care lumea noastră modernă a dezvoltat-o prin toate falsele frumuseți și falsele bogății pe care le propune poftelor nemăsurate a omului) și de repulsia și teama pe care le resimțim față de suferință.

Pe de o parte, în timp ce episodul, relatat de Evangheliile, al ispitirii lui Hristos în pustiu, apare adesea ca un episod anecdotic, Sfântul Maxim subliniază, raportat la concepția sa despre patimi, că este vorba de un episod important al iconomiei prin care Hristos înfăptuiește mântuirea noastră.

Ispitele pe care diavolul I le propune lui Hristos în acel moment sunt toate ispите legate de atracția plăcerii. Refuzând aceste ispите și menținându-și voia umană (în mod) neclintit alipită de voia dumnezeiască, Hristos a dobândit pentru noi, dacă suntem uniți cu El, harul de a putea birui și noi toate ispitele și prin aceasta să biruim deopotrivă, în

mod treptat, toate patimile legate de atracția plăcerii, și de a fi eliberați de încătușările legate de această atracție și de aceste patimi.

Pe de altă parte, Sfântul Maxim nu înțelege episodul pătimirilor lui Hristos pe Cruce ca pe o ispășire a păcatelor noastre, nici ca pe o justificare față de Tatăl (explicații date de teologia catolică și cea protestanță), nici ca pe începutul desfășurării unui proces ce duce spre moarte apoi spre înviere, singura care ar fi importantă (explicație dată uneori de unii teologi ortodocși), ci ca pe un mijloc prin care Hristos ne permite să fim eliberați de teama și de repulsia față de suferință, să biruim ispitele legate de acestea și să evităm patimile ce decurg din ele.

Refuzând în natura Sa umană, în timpul suferințelor ce i-au fost provocate, ispita îndepărtării de Dumnezeu, și menținându-și întotdeauna voia Sa umană în consens cu voia dumnezeiască, Hristos a dobândit pentru noi, dacă ne unim cu El, harul de a putea face la fel, de a dobândi o impasibilitate spirituală față de suferință, de a birui ispitele ce apar legat de aceasta, și de a fi astfel eliberați treptat de patimile care se nasc din repulsia și teama pe care omul căzut le resimte față de ea.

Așa cum explic în cartea mea intitulată *Sfântul Maxim Mărturisorul, mediator între Răsărit și Apus*, dar și într-o altă carte (tradusă de asemenea în română) *Dumnezeu nu vrea suferința oamenilor*, această explicație foarte originală se arată a fi foarte utilă pentru înțelegerea soteriologiei (unde toate episoadele vieții lui Hristos apar ca fiind momente importante ale mântuirii noastre), dar se arată foarte rodnică și pentru viața duhovnicească. Ea ne permite de asemenea să înțelegem cum asceza, în sinergie cu harul pe care Hristos ni l-a dobândit pe parcursul iconomiei Sale mântuitoare printre noi și pe care îl primim în Biserică de la Duhul Sfânt, nu este un sistem de constrângeri, ci o sursă de libertate față de înclinațiile, pornirile și patimile alienate ale naturii noastre căzute.

8. Bazele unei ecologii spirituale într-o lume amenințată de industria oamenilor.

Într-o ordine de idei foarte diferită, aș vrea acum să subliniez faptul că gândirea Sfântului Maxim pune bazele unei ecologii spirituale în lumea noastră actuală amenințată de industria oamenilor.

În civilizația modernă, industria și economia centrate în întregime pe profit au avut drept consecință nu numai o exploatare economică a lumii create de Dumnezeu, ci și o epuizare treptată a resurselor sale și o distrugere treptată a acesteia. Este pusă aici în aplicare, în plan colectiv, o patimă moștenită de la căderea omului, pe care Sfântul Maxim o numește „dorința de a profita de lume considerată numai în aparențele ei sensibile”.

Prin teoria sa referitoare la noțiunea de *logoi* ai creaturilor, Sfântul Maxim ne aduce aminte de valoarea unică a fiecăreia dintre ele, valoare ce își are temeiul în Dumnezeu: fiecare creatură are în alcătuirea ei fundamentală un *logos* care reprezintă însemnul voinței sau intenției dumnezeiești față de ea, altfel spus care-i definește sensul și finalitatea în relație cu Dumnezeu. Prin sesizarea în contemplație (θεωρία) a acestor *logoi* ai creaturilor, omul păstrează cu ele o relație conformă voii lui Dumnezeu, potrivit căreia el se înalță spre El și se unește cu El, pentru că pe de o parte omul se hrănește

spiritual cu Hristos care, într-o anumită măsură, este prezent în acești *logoi*, iar pe de altă parte el aduce slavă/mulțumire lui Dumnezeu prin creație. Altfel spus, pentru Sfântul Maxim, omul trebuie să fie într-o relație îndoit euharistică cu creația (prin mulțumire și comuniune în același timp). Acest tip de relație, în care fiecare creatură este pe deplin respectată prin legătura sa fundamentală cu Dumnezeu, în care toate creaturile împreună se află unite în mod solidar prin legătură lor comună cu *Logos*-ul, Cuvântul lui Dumnezeu în care toți acei *logoi* își au originea și finalitatea, pune bazele unei ecologii spirituale care nu numai că este capabilă să protejeze lumea de o exploatare industrială și economică distrugătoare, ci reprezintă de fapt un element ce contribuie la mântuirea omului și care face să participe toate celelalte creaturi, pe cât le este posibil, la mântuirea și la îndumnezeirea omului care este în același timp, după Sfântul Maxim, microcosmos și mediator.

9. O chemare a unei omeniri divizate la unitate în iubire.

Pentru a încheia, aș vrea să reamintesc faptul că scrierile duhovnicești ale Sfântului Maxim au, printre temele lor principale, o chemare la refacerea unității omenirii divizate de păcat, chemare care, în lumea noastră modernă marcată de individualism, capătă un profil aparte.

Potrivit Sfântului Maxim, există în omul căzut o patimă fundamentală, mama tuturor celorlalte patimi, care este filautia (φιλαυτία) sau iubirea egoistă de sine. Prin ea, dispoziția de a vrea (γνώμη) a fiecăruia se găsește în dezacord cu a celorlalți (fiecare afirmându-se în individualitatea sa în detrimentul celorlalți), fragmentând astfel natura umană în felurite părți antagoniste. În fața acestei situații de luptă a naturii umane împotriva ei înseși, Sfântul Maxim cheamă la iubire, prin care se realizează armonia dispozițiilor de a voi ale tuturor și prin care se înfăptuiește unificarea naturii umane aducând-o la unitatea originară a *logos*-ului ei. Prin iubire, oamenii, încetând să mai ia în considerare ceea ce le este propriu și ceea ce îi separă, nu văd decât ceea ce au în comun și-i unește. În locul acestei inegalități greșite potrivit căreia fiecare pretinde să-l domine pe celălalt, apare o egalitate absolută. „Dragostea perfectă, scrie Sfântul Maxim, nu admite, între toți oamenii care au toți aceeași natură, nicio distincție bazată pe diferența de caracter. Ea nu vede niciodată decât această unică natură, ea iubește în mod egal pe toți oamenii.” „Acela care [...] deține dragostea perfectă, mai scrie el, nu mai face diferență între sine și celălalt. [...] El nu mai vede în oameni decât natura lor unică: pe toți îi vede pe plan de egalitate, pentru toți bate aceeași inimă.” Prin dragoste, omul ajunge să nu mai privească pe niciun om ca pe altcineva decât sine însuși, văzându-l ca pe un mădular al propriei naturi, după asemănarea Cuvântului întrupat care i-a cuprins pe toți oamenii în natura umană pe care El a asumat-o, cu scopul de a-i mântui pe toți permițându-le să fie toți uniți între ei cu El însuși.